

ԱԴԱՄ

Այո՛, քեզ ալ, դահն, ամէն բան կը թողում:
Տա՛ր զիս զէպի նոր նըպատակ, Արուսեա՛կ:
Կորսնցուցի չառ ժամանակ թանկագին
Այս կեղծ ճամբէն: (Սուրը քաշած՝ կը մեկնի):

Ե Ի Ա

Տէ՛ր իմ, դարձիւ յուսարեկ՝
Սիրող ապաստան պիտի դռնէ սրտիս վրայ:

ԱԴԱՄ

Այո՛, այո՛, կը զգամ՝ դռնեմ պիտի քեզ
Նոր, մաքրւած կերպարանքով մը վըսեմ,
Եւ այն ատեն պիտի ստիպմամբ չըզըրկես,
Այլ զերբ ընկեր մը, հաճոյքի զգացումով: (Կ'ելլէ):

ԱՐՈՒՍԵԱԿ

Մի՛ շտապեր, մի՛, պիտի հասնիս դուն չուտով
Նըպատակիւ, յուսացածէդ ալ առաջ.
Ու տեսնելով որքան սին է՝ պիտի լաս,
Իսկ ես պիտի խնդամ: Երթա՛նք, օ՛ն, յառա՛ջ:

(Շար. 4)

Հունգար բնագրէն
Քարգմանեց
Հ. Ա. Ֆ.

ԵՐԲ ԲԱՆԱՍՏԵՂԵՐ ՄԵՌԱԻ

Պարմանագեղ էր ան:
Գահավիժեցաւ սեպածեւ լերան մը կատարէն՝
Հորի մը մէջ անդնդախոր:
Գիւղին անդէրդն էր գտած անոր մարմինը ջախջախ.
Վերքերէն հոսած արիւնը կը ծծէին բռնեխներն արեւարբ.
Ճակտին վրայ խոր մագերուն մէջ կանանչ մողէզ մը կար
Արդէն յափրացած արիւնով ու լոյսով:
Աչքերը լայնածիր կը դիտէին հեռո՛ւն,
Ուր արծիւ մը կը սաւառներ կապոյտին մէջ:
Պարմանին կը նմանէր աստուածի մը աղեղնաւոր՝
Որ արագոտն այծեամի մը հետքերուն վրայ բարձրացած էր
Մինչեւ ծագը չարագոյժ լերան...

Զայն քաղեցին ցորենի դաշտին մէջ հեռատարած.
Եւ որովհետեւ կանանչ էր արեւն անոր կեանքին,
Եւ չէր ցամքած ալեւոյթի ցրտաշունչ քամիով
Արարչահիւքն անոր ոսկեշիք,
Հողաքումբին շուրջ կազմուեցաւ
Հրածածան լին մը բոցավառ կակաչներու.
Ու բոցահաւի սիրաջեր գոյգ մը քառեցաւ հոն երկար ատեն...
Որովհետեւ խաժ էին աչքերն անոր,
Երկնաշող շուշաններ ծաղկեցան ատո՛ք հասկերուն մէջ՝
Որոնք հովին տա՛ք համբոյրներուն տակ
Ծովամրմունջ ալիքներով մինչեւ հորիզոն կը հասնէին...

Ո՛վ տենչալի մահ՝ երիտասարդ քերթողի մը համար.
Մահ՝ որ հաւասար է աստուածներու բարեկամութեան,
Մահ՝ որ միայն արշալոյս է վարդակարմիր,
Եւ երբեք միջօրէ չ'ըլլար մարդոց յիշատակին մէջ.
Մահ՝ որ բոցն ունի բարձրակարգ խարոյկներուն
Եւ ոչ քէ ճրագներուն շողը մեղմափայլ...
Ո՛վ հազար անգամ ըզճալի մահ, որուն ես
Մինչեւ չափահաս տարիքս ունեցայ
Անսահման կարօտը ցաւատանջ...

Մինչեւ այսօր գիւղին մէջ կը հաւատան
Որ բանաստեղծը չէ մեռած երբեք.
Անոր արեան կաթիլներէն կը բողբոջին
Ամէն ամառ կակաչները կարմրաբոբ.
Եւ անոր բիրեւրուն գարմանաբաշ երկինքէն
կապուտիկներ կը գեղազարդեն հասկերը ոսկի...

Մինչդեռ ես, երբոր մեռնիմ այս խոր ծերութեան մէջ,
Ամէն մարդ գլուխը շարժելով պիտ' ըսէ. «Շա՛տ ապրեցաւ.
« Արդէն ոսկորները պարպուած էին իրենց ծուծէն.
« Խելագարի ոստումներով կը փախէր ան,
« Մորիկի բռնուած մէկու մը պէս, որ կորուսած էր ուղին.
« Մագերը հովին՝ ինքն ալ չէր գիտեր քէ ո՛ւր կ'երթար...
« Մահը փրկութիւն էր անոր համար...

Ո՛վ մահ, հագար անգամ ողորմելի եւ դժբախտ,
Մահ՝ որ ոչ իսկ առկայծ ֆրագ մըն ես,
Այլ մոխիր մոռացութեան, որ ամէն օր փչւում կը դիգուի
կազմելով հողաքումբը մահաբոյր...
Մահ՝ գոր սգալն իսկ ծիծաղելի է պարզապէս.
Մահ, որ ցոլք մը չունի յաւերժութեան մէջ,
Այլ անխուսափելի ու սովորական դէպք մըն է որ տեղի կ'ունենայ
Բազմաժխոր օտար ֆաղափի մը մէջ:

Ա՛հ, ինչո՞ւ աստուածները չգրացին ինձի...

Բայց, ո՞վ գիտէ...

Թերեւս անոնց ողորմածութեան
Արժանի ըլլամ, երբ իջնէ խաւարը մահասարսուռ,
Անխնայ ընձիւղի ուռենի մ'արտասուաբոր,
Եւ անկատարիս վրայ լայ գաղտնօրէն
Երկար մագերը քափելով անյիշատակ գերեզմանիս վրայ...

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

• Գ Ր Ա Ւ Օ Ս Ա Կ Ա Ն •

ՎՐԱՅԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԶՈՒԹԻՒՆ (ռուսերէն): Գրեց Շ. Ամիրաշվիլի: Փոքր փառածալ, լաքակազմ, էջ 72+126 գուճաւոր եւ անգոյն արտահանութիւններ, 1966, Մոսկուա:

Շարժա Իստոյիչ Ամիրաշվիլիի այս կարեւոր հրատարակութիւնը ճիշտ ժամանակին կը կատարուի, զուգահեռաբար Ս. Ղազարու ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԶՈՒԹԻՒՆ հատորի զմայլելի ու ճոխ հրատարակութեան:

Անմիջապէս աւելցնեմ որ ռուսերէն լեզուի իմ անդիտութիւնս, հակառակ ցանկութեանս, դժբախտաբար ինձի թոյլ չի տար որ զբախտեմ հատորին այն մասը, որ սկզբի 47 էջերը կը զբաւեն եւ ուսումնասիրութիւնն են ներկայ հատորով ներկայացուած վրացական մանրանկարներուն: Ընդամէնը մէկ էջ զբաւող անդլիերէն ամփոփումը, դժբախտաբար, անբաւարար է: Հոն բացառապէս կը շեշտուի որ վրացերէն ձեռագիրները կը պարունակեն շատ մը նմոյշներ աշխարհիկ մանրանկարչութեան:

Առաջին ձեռագիրը Քրիստոսի 897 թվին գրուած եւ մանրանկարուած՝ Ատիշի Աւետարանն է, որ այժմ կը պահուի Մետախի շրջանային թանգարանը: Զարմանալի է որ այս Աւետարանը ունի Ղուկաս եւ Յովհաննէս միասին, ոտքի կանգնած, իսկ Մարկոս՝ նստած՝ մանրանկարուած: Իսկ Մարկոսի շրջանային թանգարանը նմանութիւն չունին ո՛չ Մլքէի (Քրիստոսի 862էն) եւ ո՛չ ալ Էջմիածնի (989էն) Աւետարաններու աւետարանիչներուն հետ. վերջին երկուքին մէջ ալ ոտքի վրայ ներկայացուած աւետարանիչները, իրենց աջ ձեռքերը վեր բռնած են՝ օրհնելու երեւոյթով, մինչ Ատիշի Աւետարանին մէջ՝ իրենց երկու ձեռքերով բռնած կ'երեւան Աւետարանը: Տարազան շարադրութիւնը եւ մանրամասնութիւններն ալ կը տարբերին հայկականներուն

եւ վրացականին միջեւ, որ աւելի նմանութիւն մը ունի Ս. Ղազարու Աղբիւնուպոլսոյ աւետարանիչներու մանրանկարներուն հետ, որոնք անտարակոյս 1007 Քրիստոսի թուականին մանրանկարուած են: Ատիշի Աւետարանին Մարկոսի մանրանկարը շարադրական գլխաւոր դեմքուն մէջ՝ նմանութիւն ունի Ս. Ղազարի Տրապիզոնի կոչուած Աւետարանին այն նկարին՝ ուր չորս Աւետարանիչները մէկ էջի վրայ ներկայացուած են Մարկոսին հետ, որ հաւանաբար ԺԳ. դարու սկիզբէն է: Ատիշի Աւետարանին Ղուկասի եւ Յովհաննէսի մանրանկարները արդեօք նոյն մանրանկարիչն են՝ որ գծած է Մարկոսի մանրանկարը: Արդեօք կարելի՞ է ապացուցանել որ Ատիշի այս երկու մանրանկարեալ թերթերը գրչութեան ժամանակէն են՝ թէ մէկ կամ երկու դար աւելի վերջը գծուած եւ ազուցուած ձեռագիրն: Յաւալի է որ Մարկոսի մանրանկարը գրեթէ անճանաչելի վիճակ մ'ունի: Իսկ կանոններուն խորանները երկկամար են՝ Ատիշի Աւետարանին մէջ, նրման Աղբիւնուպոլսոյ Աւետարանին, թէ եւ յետագայ ձեռք մը (ինչպէս կարելի է նշմարել թիւ 3 եւ 4 նկարներուն մէջ) սրբած է կամարներուն կեղծոնի սիւները եւ կանոններուն զրաթիւները նշանակած:

Թիւ 5 նկարը միակամար գրչութեան աւելի ժամանակակից կ'երեւի՝ քան թիւ 3 եւ 4, նմանութեան եղբայրակալ Մլքէի եւ Էջմիածնի միակամար խորանին՝ ծիրանի դօտիաձեւ կազմութեամբ եւայլն: Ատիշի Աւետարանին թիւ 6 խորանը իր շարադրութեամբ խիստ աւելի կարեւոր եւ շահեկան է: Էջմիածնի Աւետարանը ունի ասիկա, եւ Ստրէկոպսկի զայն Սըրբարան կոչած է: Ատիշինը չի նմանիր Էջմիածնին, բացի անկէ՝ որ երեք խորաններ ունին երկուքն ալ (նոյնը նաեւ Երուսաղէմի թիւ 2555) եւ հանդուցով վարապոյրի գործածութեան ծանօթ են (Ատիշինը մէկ վարապոյր՝ կեղծոնի խորանին մէջ, իսկ Էջմիածնի ու Երուսաղէմի թիւ 2555՝ երեք խորաններուն մէջ ալ վարապոյր): Ատիշինը բոլորովին կը տարբերի՝